

4. Доценко Л. Психологічні чинники адаптації військовослужбовців строкової служби в умовах військової частини. *Вісник Національного університету оборони України*. 2019. №.2. С.49–55.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Кукса Ю. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
jkuksa777@gmail.com

Визначальною рисою суспільних відносин є їхній міжособистісний характер. Міжособистісні відносини передбачають певний тип взаємодії та міру його вираження. На формування як типу взаємодії, так і міжособистісних відносин здійснюють вплив умови життєдіяльності людини, емоційна забарвленість життя тощо.

Виокремлюють кілька підходів до вивчення феномену взаємодії. Так, учені досліджують філософські (В. Біблер, В. Давидов, В. Штофф та ін.), культурологічні (М. Князева, Н. Крилова, В. Розина та ін.), соціальні (Я. Коломінський, А. Мудрик, Н. Смелзер, Дж. Хоуманс та ін.), психологічні (В. Дьяченко, Е. Головаха, І. Зимняя, В. Москаленко, К. Седих та ін.) та педагогічні (Ю. Азаров, Ш. Амонашвілі, Х. Лейметс, В. Серіков та ін.) аспекти поняття «взаємодія». Проте існуючі дослідження не вичерпують проблему та спонукають до більш детального вивчення психологічних особливостей міжособистісної взаємодії.

У зв'язку з цим **метою дослідження** є теоретичний аналіз психологічних аспектів феномену міжособистісної взаємодії.

Взаємодією називають систематичні, регулярні дії суб'єктів, що спрямовані одне на одного та мають за мету викликати відповідну реакцію, яка покликана зумовлювати нову реакцію того, хто чинить вплив [4].

Як зазначає В. Каган, міжособистісною взаємодією є взаємозалежний обмін діями, а також організація людьми взаємних дій, які спрямовані на реалізацію спільної діяльності [5].

У процесі взаємодії здійснюється обмін діями, виникають спорідненість, узгодження дій обох суб'єктів, а також стійкість їхніх інтересів, проектування спільної діяльності, поділ функцій тощо. Саме дії допомагають реалізувати взаєморегулювання, взаємоконтроль, взаємовплив та взаємодопомогу. Це передбачає внесок усіх учасників взаємодії у розв'язання спільного завдання з подальшим коригуванням своїх дій, врахуванням наявного досвіду, актуалізацією власних можливостей і здібностей партнера. Вступаючи у спілкування, здійснюючи обмін інформацією, людина створює форми і норми спільних дій, організовує і узгоджує їх. Це сприяє подоланню розриву між комунікацією і взаємодією [2].

Види міжособистісної взаємодії зазвичай поділяють на такі групи [1]:

1. Співробітництво. Цей вид взаємодії включає дії, що допомагають організувати спільну діяльність, забезпечуючи її ефективність, успішність та скоординованість. Співробітництво називають також «пристосування», «кооперація», «згода», «асоціація» тощо.

2. Суперництво. Цей вид взаємодії включає дії, що негативно впливають на спільну діяльність, утворюють перешкоди для порозуміння. Суперництво також називають «конфліктом», «конкуренцією», «дисоціацією», «опозицією» тощо.

Ця класифікація ґрунтується на дихотомічному поділі видів взаємодій. Одна з інших відомих класифікацій має за основу кількісний аспект, тобто зорієнтована на ту кількість суб'єктів, що залучені до взаємодії. Згідно з цією класифікацією виділяють взаємодію між групами, між особистістю та групою або між двома окремими особистостями (діада) [9].

Великий діапазон специфічних ознак взаємодії як психологічного феномену, різні форми її протікання у відмінних соціальних середовищах, різні вихідні основи науковців, які вивчали цю тематику, були реалізовані у низці теоретичних підходів. Одним із найвагоміших поміж них можна вважати теорію соціальної дії М. Вебера - Т. Парсонса, котра у різних варіаціях характеризувала індивідуальний акт дії та складові частини взаємодії, а саме людей, зв'язок між ними та вплив одне на одного. Основна мета цієї теорії полягала у пошуку домінуючих чинників мотивації дій. Як вважають її представники, широкий контекст діяльності людини виступає наслідком окремих дій, що складають системи дій. Складниками акту (одиночної дії) є діяч; інший (та особа, на яку спрямовано дію); норми, відповідно до яких взаємодія організована; цінності, які притаманні кожному з учасників; ситуація, в якій відбувається дія [7].

Відомі психологи Дж. Тібо і Г. Келлі запропонували модель діадичної взаємодії (взаємодії в діаді), зміст якої виражений у таких положеннях [6]:

- усі міжособистісні взаємини можна вважати взаємодією, дійсним обміном поведінковими реакціями у рамках конкретної ситуації;
- більш імовірно, що взаємодія буде продовжуватися і позитивно оцінюватися учасниками, якщо вони отримують які-небудь вигоди з неї;
- з метою оцінки існування чи відсутності вигоди кожен учасник аналізує взаємодію з точки зору знаку і величини результату, котрий є сукупністю винагород і втрат внаслідок обміну діями;
- взаємодія буде продовжена у випадку, якщо винагороди залучених осіб перевищуватимуть втрати від неї;
- отримання вигоди учасником ускладнюється внаслідок можливості учасників впливати одне на одного, тобто контролювати втрати і винагороди.

Сутність взаємодії, її смислове навантаження знаходить вираження як на рівні окремих контактів і дій, так і в контексті спільної діяльності [1].

Серед суто психологічних компонентів міжособистісної взаємодії найбільш важливою є спільна мета. До обов'язкових психологічних складових частин спільної діяльності входить спільна мотивація, тобто те, що спонукає

людей до спільної мети, а також спільні дії, що сприяють реалізації актуальних і найближчих завдань спільної діяльності. Фінальним компонентом психологічної структури діяльності є загальний результат. Тут вирішальне значення надається не лише загальному об'єктивному кінцевому продукту, а й суб'єктивному відображенню результату індивідуальними і колективними суб'єктами [8].

Серед різних поведінкових форм у міжособистісній взаємодії найбільшу увагу психологів привертають деструктивні форми взаємодії, конфліктна взаємодія, альтруїстична поведінка у взаємодії, взаємодія на основі дружби і любові тощо.

Деструктивні форми взаємодії значно погіршують або навіть руйнують взаємини, негативно позначаються на партнерах. Такими формами є маніпуляція, агресія, авторитарний стиль спілкування тощо. Навіть мовчання може бути деструктивним, зокрема, у тому випадку, коли воно приховує важливу інформацію чи застосовується для покарання партнера. До деструктивної взаємодії можуть призвести особистісні якості людини (упередженість, стереотипність мислення, хитрість, схильність до наклепів, цинізм, мстивість та ін.). Такі люди не обов'язково переслідують особисті вигоди, а, швидше за все, діють під впливом неусвідомлюваних мотивів суперництва, самоствердження тощо [3].

Явища, що посилюють деструктивну взаємодію, включають упередження, агресію, егоїзм, обман. Під час взаємодії в учасників можуть виникати деякі суперечності, або навіть протилежні точки зору, які є результатом відмінностей в їхніх цілях, мотивах чи цінностях. Посилення суперечностей є показником міжособистісних конфліктів, що полягають у зіткненні істотних, протилежних чи несумісних поглядів, потреб, інтересів і дій як індивідів, так і їх груп [3].

На початкових етапах взаємодії, а саме у процесі первинного контакту, між індивідами можуть виникати особливі емоційні відносини, які визначають привабливість однієї людини для іншої. Такі стосунки називаються «атракція», під якою мають на увазі появу взаємної привабливості, взаєморозуміння і взаємоприйняття у взаємодії у процесі сприймання індивідами одне одного, коли не лише координуються дії, а й будуються позитивні взаємини. Атракція здатна містити широкий діапазон почуттів, варіюючись від звичайної симпатії до любові. Притаманні їй прихильність, близькість знаходять вияв як особлива установка на іншу особу, почуття дружби і любові [10].

Висновки. Отже, міжособистісна взаємодія є важливим аспектом суспільних відносин. Вона полягає у взаємозалежному обміні діями, у побудові людьми взаємних дій, які спрямовані на виконання спільної діяльності. Під час взаємодії здійснюється обмін діями, зароджуються спорідненість, узгодження дій обох суб'єктів, а також стійкість їх інтересів, планування спільної діяльності, поділ функцій тощо. Взаємодія ніби пронизує спільну діяльність, оскільки у цьому процесі суб'єкти по черзі та взаємно змінюють соціально-психологічні стани, цінності та наміри одне одного.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. Москва: Изд-во «АСТ-Пресс», 2001. 376 с.
2. Андриенко Е.В. Социальная психология: Учебное пособие для вузов / Под ред. В.А. Слостенина. Москва: Академия, 2001. 264 с.
3. Батаршев А.В. Психология личности и общения. Москва: Владос, 2004. 246 с.
4. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. Санкт-Петербург: Издательский дом «Мирь», 2015. 240 с.
5. Каган В.С. Мир общения. Проблема межсубъектных отношений. Москва: Политиздат, 1988 214 с.
6. Куницына В.М. Межличностные отношения. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 459 с.
7. Москаленко В.В. Соціальна психологія: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
8. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. Київ: Либідь, 2004. 567 с.
9. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 574 с.
10. Соковнин В.М. О природе человеческого общения: Опыт философского анализа. Фрунзе: Мектеп, 2000. 146 с.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Кулик К.О.

*Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка
kulyk_katya@gmail.com*

Актуальність проблеми. Український соціум знаходиться сьогодні у стані ціннісно-нормативної дезінтеграції, яка виявляється як на макро-, так і на мікросоціальному рівнях організації суспільства. В умовах кризового стану суспільства особистість опинилася в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі. Підлітки є вразливими і схильними до виникнення різних девіацій, оскільки не мають усталеного світосприйняття та досвіду, і при цьому прагнуть до самоствердження й самостійності.

Вивчення психологічних особливостей девіантної поведінки підлітків проводилось з урахуванням досліджень психологічних особливостей девіантної поведінки, як поведіння, що являє собою порушення соціальних норм (О.А. Атемасова, О.І.Бондарчук, Ю.В. Железнякова [2], І.В. Ківенко, О.О. Фільц, К.В. Седих, С.В. Михайлів [5]). У виникненні девіантної поведінки підлітків вагомому роль відіграє успішність молодшої особистості у здійсненні соціальних контактів (В.А. Лавріненко [3], К.В. Седих, В.Ф. Моргун [4]), негативним модусом якої є почуття самотності. У загальнотеоретичному плані